

N:o 33.

Ank. till Riksd. kansli den 22 mars 1909 kl. 5 e. m.

*Utlåtande, i anledning af väckt motion om skrifvelse till
Kungl. Maj:t angående afskaffande af edgång m. m.*

Uti en inom Andra Kammaren afgifven, till lagutskottet hänvisad motion, N:o 10, har herr *Edvard Wavrinsky* anført följande:

»Edgång är en urgammal samhällsinstitution, som i tidernas lopp under skiftande former och för olika ändamål fått en vidsträckt användning och spelat en betydande roll. Själva gudarna hafva svurit. Men utan sina mäktiga vedersakare har eden icke varit. Endast motvilligt upptog den kristna kyrkan från den klassiska hedendomen edsinstitutet. Kyrkofäderna hade stora betänkligheter mot edgången, *Falsa juratio exitiosa est, vera juratio perniciosa est, nulla juratio securo est*, — meneden är dödsbringande, en hederlig ed är äfventyrlig, ingen ed är trygg, förklarade Augustinus. Under de s. k. slutna tiderna, adventet, fastlagen samt de närmaste dagarna före och efter de stora kyrkohögtiderna, var också eden helt och hållet förbjuden.

Tron på öfvernaturliga maktens omedelbara ingripande i de mänskliga angelägenheterna, hos de mera odlade antika folken till en viss grad underminerad af filosofer och tänkare, lefde emellertid i hela sin ursprungliga styrka hos de germanska stammarna, som omstörtat det romerska väldet, ja, stegrades ytterligare vid deras bekantskap med kristendomen.

Edsbruket såsom statsinstitution fick därför tidigt starkt insteg hos de germanska folken icke blott inför världsliga domstolar utan äfven inom kyrkorna. De äldsta nordiska lagsamlingarna äro fulla af edsformulär för de otaliga särskilda behofven. Presterskapet svor själfv trohetseden.

Ännu större beviskraft än eden hade de s. k. ordalierna: eld- eller vattenproffet, det judiciella enviget m. m. d. Då dessa gudsdomar omkring medlet af tolfhundralet formligen afskaffades i de nordiska rikena, emedan det vore *ovärdigt för kristna män att fresta Gud till att gifva vittnesbörd i mänskliga angelägenheter*, såsom den påfliga legaten Vilhelm af Modena år 1247 förklarade, steg edens betydelse såsom judiciellt bevisningsmedel. Kyrkan förbehöll sig att ensam efterskänka eller relaxera eder och fick därigenom ett betydligt inflytande på det borgerliga samhället. Men alltjämt reste sig religiösa betänkligheter mot edgång. Med stöd af Nya testamantet löpte vederdöparne till storms mot eden. Erasmus, som första gången utgaf Nya testamentets grekiska text, utsådde betänkligheter mot edgång och verkade därmed i viss mån på de bildades öfvertygelse. Reformatorerna förklarade då i den Augsburgska bekännelsen, art. 16, med den vidare utläggning däraf, som innehålles i Apologiens 8:de moment, att den världsliga styrelsen med dess anordningar och lagar är en god, af Gud inrättad och insatt ordning, i följd af hvilken kristne kunna utan synd uppfylla alla medborgerliga åligganden och följaktligen äfven aflägga eder, när dessa af öfverheten föreskrifvas.

Emellertid uppstod det oaktadt religiösa rörelser och bildades sekter, som förbjödo edgång. Mennoniterna, puritanerna, särskildt kväkarna, ådagalade genom sin ordhållighet och sin sanningskärlek obehöfligheten af eden. Deras blotta försäkran togs för god af domstolar och offentliga myndigheter, ehuru många af dem för sin öfvertygelses skull fingo utstå förföljelser och utvandra till Amerika.

I början af detta århundrade hade Kant ett mäktigt inflytande på uppfattningen om edens betydelse, då han förklarade att ingen öfverhet för samhällsordningens upprätthållande kan ålägga individen att besvärja sig tro på en menedshämmande gud, ty detta vore ett ovärdigt samvetstväng.

Under den brytning i tänkesätten rörande förhållandet mellan kyrka och stat, som föregick och efterföljde 1848 års politiska rörelser, kom edgång såsom en på samma gång religiös och borgerlig inrättning under allvarlig pröfning, och på sista tiderna har också en betydlig inskränkning gjorts i de fall, då eder varit påbjudna, utan att man på grund däraf hört klagas öfver sviket förtroende eller större orättfärdighet.

I öfverensstämmelse härmed äro de flesta ämbets- och tjänsteederna hos oss afskaffade. Prästeden har utbytt mot ett högtidligt löfte. Men åtskilligt svärjande af detta slag återstår ännu.

I vår rättegångsordning har eden till bekräftande af sanningen ännu vidsträckt tillämpning. Endast en blick på registret i rikets lag under rubriken Ed ger oss en föreställning därom.*

Visserligen hafva äfven i afseende å den judiciella edgången lättnader medgifvits. Kväkare, som inför vederbörlig myndighet högtidligen bekräftar verkligheten af en uppgifven fordran, har förklarats böra anses lika som om han aflagt borgenärsed, och i vittnesmål har lagstiftningen fäst tillbörligt afseende vid dem, som äro af sådan lära, som ej tillstodder att aflägga ed, så att konungen för sådan händelse skall förordna hur förfaras bör. Edsformuläret för judar är lämpadt efter deras religion.

Men därvid har det stannat.

För flera slag af judiciella eder ges numera sällan om ens någonsin tillämpning. Detta gäller byggningsbalkens 9:2, jämförd med § 34 i k. förordningen af den 21 december 1857, om stängselskyldighet, när någon intagit annans fä; handelsbalkens 12:3, beträffande 'tillslutna eller förseglade kistor, skåp eller packor, och vet ej den, som anammade, hvad däruti är', med flera dylika.

Rättegångsbalken 30:6, rörande fattigdomseden vid revisionssökande och utsökningsbalkens 5:1, enligt hvilken vid utmätning gäldenären äger med ed intyga, att han icke har penningar, guld eller silfver, äro alldeles föråldrade, enär det bättre på andra vägar än genom ed kan utrönas hvad som är sanning i fråga.

Jurymannaeden i tryckfrihetsmål är också i högsta grad otidsenlig. 'Hellenernas prisdomare vid de offentliga täflingarna aflade dyr ed att sorgfälligt och opartiskt pröfva hvars och ens förtjänst; skulle alla våra dagars prisdomare svärja, blefve det ingen ände på eder, men hedern och det allmänna förtroendet göra samma tjänst, och det är en vacker oegentlighet i språkbruket, när man kallar dem för jurymän, fastän ingen ed blifvit dem affordrad, och en sådan prisnämnd i sin helhet benämnes en *jury*', säger C. F. Bergstedt. Skulle desse jurymäns ansvar ej kunna jämställas med jurymännens i tryckfrihetsmål, så kan ju dessa senare affordras

---

*) Rörande här i landet på senare tider afskaffade eder, se justitiekanslersämbetets utlåtande till K. M:t den 21 juni 1859, och i afseende på möjligheten att afskaffa de återstående samma ämbetes memorial af den 29 april 1865.

en högtidlig förklaring inför rätta på sitt hedersord, att de skola samvetsgrant uppfylla uppdragets förpliktelse.

Nya och viktiga institutioner uppstå alltjämt utan att bindas af ämbetseder, och icke hållas de därför mindre i hälgd. Ärligheten i uppgifter vid vissa ekonomiska förrättningar, såsom vid förtullningar, taxeringsuppgifter m. m., är den mindre nu än förr, då ingen sådan uppgift togs för god utan att vara besvuren? Och är det verkligen af behovet påkalladt att affärsmän med ed skola betyga riktigheten af sina räkenskaper? Vida tidsenligare är det väl då att för räkenskapsgranskning finnas yrkesmässige, väl utbildade utöfvare af dessa maktpåliggande uppdrag — legitimerade revisorer — att vid behof tillgå.

Värjemålsedens användning lärur ur flertalet af nyare processordningar vara struken. Denna eds absoluta förkastlighet har af flere rättslärdar på ett uttömmande sätt blifvit ådagalagd. Svenska lagens egna ord i rättegångsbalken 17:29 och dess konsekvenser torde väl uppenbart vittna därom.

Vittneseden torde vara den ed, som anses vara svårast att umbära. Och dock är den väl utan all fråga den, som mest missbrukas. Jag åberopar äfven i detta fall herr C. F. Bergstedt, den i kulturfrågor på sin tid så framstående representanten för Östergötlands län i Första Kammaren. I sin skrift *Om eder och edgång*, 1879, uttalar han om vittneseden följande beaktansvärda omdöme: Det är en farlig rättsgrundsats, att två vittnes öfverensstämmande utsagor skola gälla för full bevisning, utan afseende på de vittnandes karaktär, sanningskärlek, urskillning och iakttagelseförmåga. Liksom i medeltiden fala legokämpar med vapen i hand ådagalade rättvisan af den sak de funno mest lönande, så lärur det i våra dagar icke saknas legovittnen, som parvis åtaga sig att besvärja hvad helst det än må vara, och därmed är den lagliga bevisningen fullständig. Äfven för de hederligaste personer kan det vara en frestelse att, i synnerhet då lagen anses allt för sträng eller alldeles orättvis, eller då de som skulle drabbas af dess hårdhet kunna tyckas förtjänta af ett bättre öde, låta sitt vittnesmål få en, om än så lindrig, skiftning, som kan inverka på målets afgörande. Begäret att se en sak ljusare eller mörkare kommer ofta ögat till att se den just så, och, hvad värre är, när ett vittne en gång gjort en edlig uppgift, som genom korsförhör eller annat kritiskt förfarande visas vara oriktigt, kommer fasan för menedsstraffet och drifver det att kanske mot bättre vetande vidhålla densamma. Domaren, i synnerhet om han är ung, oerfaren och benägen att se sakerna i det bästa ljus, har en naturlig fallenhet att fästa allt för stor vikt vid ett besvuret vittnesmål,

och när det lagliga måttet af två samstämmiga vittnesmål är uppfyllt, anser han saken så utredd som den behöfver vara: han har uppfyllt lagens fordran och tror sig utan ansvar för hvad helst som vidare kan komma i dagen.

Härtill kommer, att formuläret för vittneseden, förådradt till sin affattning, som det är, för många är svårt att förstå och att, då det efter säges af många på en gång, det svårigen kan kontrolleras, huruvida det rätt återgifvits af alla. Domare intyga att det till och med ofta verkar löjligt. Att det påkallade ideliga upprabblande af edsformuläret för dem som ofta måste uppträda som vittnen, ja, till och med för domaren måste verka förslöande är ju också påtagligt.

Att edgång i forna tider tillgripits för att binda vid och utforska sanningen, det är lätt förklarligt. Då var befolkningen gles, spridd öfver stora områden, kommunikationerna ytterst besvärliga och så godt som alla aftal och förbindelser muntliga. Då mötte de allra största svårigheter att utröna sakförhållandena.

Men huru olika är det icke nu. Hvilka otaliga hjälpmedel stå icke nu till förfogande för att utreda sakförhållandena. Å ena sidan register, domböcker och officiella anteckningar af ämbetsmyndigheter, å den andra behörigen styrkta aftal, i allmänhet noggranna räkenskaper, protokoll och aktstycken af oräkneliga slag. Fulländade tekniska hjälpmedel till uppdagande af sanningen erbjudas nu genom telegrafien, fotografier med mera dylikt. Härtill kommer den lifliga och täta samfärdseln, befordrad genom goda kommunikationer, och pressen som hastigt och vidsträckt sprider kännedom om inträffade händelser. Rättvisans skipare blifva för hvarje dag allt mera oberoende af de enskildes utsagor.

Men att utröna en människas inre, hennes tillförlitlighet, hennes bevekelsegrunder, hennes frestelser och svagheter, som inverka på hennes omdöme och hennes sinnesstämning vid edens afgifvande — att bedöma hennes tillräknelighet, det är svårare. Det är ofta icke lätt att en tid efter det händelsen passerat afgöra hvad man sett eller hört och ännu svårare att exakt återgifva det i ett upprört tillstånd. Och vi skola icke 'inleda i frestelse'.

Ej så få torde också de vara som med tysta förbehåll eller finter söka undgå edsansvaret.

Den samvetslöse afskräckes icke mera från falskt vittnesbörd af eden än af ett bedrägligt löfte att tala sanning, och den som har ett rättskafvens samvete bindes af ett högtidligt löfte eller en öppen försäkran lika mycket som af en ed. Att det mellan dessa slag af människor finnes ett

allt mer försvinnande antal sådana som påverkas af edsformeln, det kan ej förnekas. Domares erfarenhet vittna härom. Sådana människor rygga tillbaka för faran att 'svärja bort sig'. Men å andra sidan vittna domares erfarenhet också därom att den som annars ej skulle sky att svärja falskt kan genom domarens personliga, gripande vädjan till hans slumrande rättskänsla förmås att yppa sanningen.

Begreppet om edsformulärets innebörd torde också vara mycket växlande. 'Så sant mig Gud hjälpe till lif (= kropp) och själ' (Leib und Seele), innebär denna sats en förpantning eller endast en förhoppning? Och gäller det i det förra fallet den svärjandes 'eviga salighet'? Fortleffer ännu tron på eviga straff?

För den som icke tror på en personlig Gud är eden meningslös, sårande och förnedrande. Om ock staten må hafva rätt att af sina medborgare kräfva sanning, kan den dock icke med fog taga ed på sanningen af andra än dem, som kunna med sanning aflägga den. *Ty genom osanning till sanning är en dålig väg, som skadar både den som visar den och den som går den, och den för visserligen icke heller fram till målet.* När eden i undantagsfall betyder mera än ett högtidligt löfte eller en försäkran på heder och samvete, är det de vidskepliga föreställningarna om eden hvilka öfva sin verkan.

Men dessa vidskepliga meningar är det statens plikt att söka häfva, ej att vidmakthålla. I den allmänna uppfostran bör i stället förvärfvas ett framstående rum för den medborgerliga pliktläran, i det sedliga folkmedvetandet odlas andra bevekelsegrunder för redbar handel och vandel än fruktan för straff för den som orätt gör. Det vore en uppgift värdig vår upplysta tid.

Den enda tillfredsställande reformen i afseende på edgång vore därför att eden helt och hållet afskaffades och utbyttes mot ett högtidligt löfte eller en öppen och bindande försäkran på heder och samvete, som i tillämpliga fall, därest den brötes, drabbades af samma straffpåföljd som mened.

Skulle betänkligheter häremot från rättskiparnes sida lägga öofverstigliga hinder i vägen för en sådan reform, synes det mig rimligt begärdt att de påbudna ederna inskränkas till de *allra viktigaste fall* och att det medgifvande, som lämnas medlemmar af främmande trossamfund, hos hvilka edgång ej är tillåten, att kunna i stället för ed få afgifva en bindande försäkran, får den största möjliga allmänna utsträckning. Härmed torde då förbindas lämpliga föreskrifter, genom hvilka missbruk af befogenheten att undandraga sig ed blefve i möjligaste mån förebyggd.

Men för de få fall, då det anses att edgång för rättssäkerhetens skull ej kan eftergifvas, bör edsformuläret undergå en i högsta grad påkallad omredigering och förenkling för att kunna i någon mån motsvara sitt förmenat ändamål, exempelvis så att vittneseden komme att lyda: *Jag lofvar inför Gud att jag skall vittna allt hvad jag vet i denna sak vara sant, så att jag ej något förtiger, tillägger eller förändrar.*

I fall det anses nödigt att den vittnande erhåller en erinran om strafflagens bestämmelser om falskt vittnesbörd, måste strafflagens 13:1 omarbetas med hänsyn till dem, som i stället för ed få afgifva en bindande försäkran.

Vid 1903 års riksdag väcktes motioner i de syften jag här framhål- lit af herrar G. Lindgren i Islingby och Hugo Segerdahl. Lagutskottet hemställde med anledning därpå, 'att Riksdagen måtte i anledning af herrar Lindgrens och Segerdahls föreliggande motioner i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande ej mindre huruvida och i hvad mån ed kunde utbytas mot en i annan högtidlig och förbindande form på heder och samvete afgifven förklaring, än äfven i hvad mån en omarbetning af i 17 kap. rättegångsbalken befintliga stadganden om lydelse af ed och ordningen för dess afläggande ansåges böra äga rum, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag i berörda hänseenden, hvartill förhållandena kunde anses föranleda.'

Andra Kammaren biföll visserligen, med 101 röster, endast den senare delen af denna lagutskottets hemställan, men för utskottets förslag i sin helhet afgafs dock 90 röster.

Är det männe förmätet att hoppas, att vi kommit ett stycke närmare målet år 1909?

Första Kammaren afgjorde ärendet utan att spilla flera ord på frågan än afslagsyrkandet.

Under debatten i Andra Kammaren strök lagutskottets vice ordförande under och betecknade såsom obetingadt riktiga de viktiga hufvudpunkterna i utskottets motivering: att det oförnekligen ligger något för rättskänslan mycket sårande däri, att till följd af den fordran på ed, lagen i vissa fall uppställer, personer, hvilka af samvetsbetänkligheter vägra att gå eden, blifva föremål för rättsliga åtgärder, och att det ej står väl tillsammans med en högre uppfattning om edens vikt och innebörd att låta ed afläggas af personer, hvilka äro främmande för det religiösa momentet, som ingår i eden. Herr Zetterstrand tillade: Det kan väl icke bestridas, att det är principiellt riktigt att afskaffa ederna helt och hållet, och det har utskot-

tet också uttalat, men utskottet har tillika uttalat, att 'de väsentligaste olägenheterna af nuvarande bestämmelser skulle ock undanröjas därigenom, att de personer, hvilkas religiösa uppfattning i ett eller annat hänseende är oförenlig med eds afläggande, finge rätt att undandraga sig eden'.

Då lagstiftarna i våra båda grannländer vågat tillämpa sådana grundsatser, synes det vara ett dåligt betyg vi ge oss såsom nation, om vi ej kunna och våga taga detsamma steget.

Jag vågar särskildt vädja till Första Kammarens upplysta och mera frisinnade element att egna det ifrågavarande krafvet — som har stärkt stöd och anslutning inom lagskiparnes egna leder — den uppmärksamhet det såsom folkopinion förtjänar. Af en allvarlig och aktningsfull granskning torde det under alla förhållanden vara förtjänst.

På grund af det anförda får jag vördsamt hemställa, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, huruvida ej edgång kunde alldeles afskaffas; eller, om så ej utan våda för rättssäkerheten kan ske, i hvad mån edgång kan i tillämpningen inskränkas och edsformuläret för denna händelse förenklas samt eden under vissa förhållanden mot en i annan högtidlig och bindande form på heder och samvete afgifven förklaring utbytas, och därefter för Riksdagen framlägga de förslag i berörda hänseenden, hvartill pröfningen för-
anleder.»

*Utskottets
yttrande.*

Det som skiljer ed från en försäkran i allmänhet torde kunna betecknas såsom ett religiöst moment, vanligen ett åberopande af Guds namn. För ed i juridisk-teknisk bemärkelse erfordras ytterligare, att denna försäkran afgifves i lagbestämd form och inför behörig myndighet. I kulturländernas lagstiftning har eden kommit till användning för att tjäna hufvudsakligen två olika syften, å ena sidan för att stärka trovärdigheten af uppgifter, som äro af vikt för bedömandet af ett gifvet rättsförhållande, samt å andra sidan i form af löftesed såsom en garanti för att personer, hvilka träda i ett ur en eller annan synpunkt betydelsefullt förhållande till det allmänna, skola handla i öfverensstämmelse med lag och plikt. Bland de förra ederna äro de i rättegång förekommande af särskild betydelse, nämligen vittneseden och partseden samt vidare gäldeärseden och borgenärseden; bland de senare märkas den ed, som statsöfverhufvudet i en del länder har att vid regeringstillträdet aflägga å författningen, tro- och huldhetsed, som här i landet afgifves af utlänning, som upptages till svensk medborgare, vissa ämbets- och tjänsteeder, t. ex. domareeden m. fl.

Då yrkande nu framställes på afskaffande af edgång eller inskränkande af dess användande, torde detta vara så att förstå, att det religiösa moment, som konstituerar edsbegreppet, önskas i alla eller vissa fall borttaget. Lämpligheten och nödvändigheten af att i någon lagbestämd form en försäkran afgifves inför myndighet, samt att, om denna försäkran icke är sanningsenlig, straffpåföljd kan inträda, synas icke med fog kunna göras till föremål för tvifvel.

Hvad angår de viktigaste ederna, de processuella, äro dessa af synnerligen gammalt datum i vårt land. Den nuvarande af lag eller praxis bestämda formen för dessa eder leder sitt ursprung från 1734 års lag. Lagkommittén och äldre lagberedningen föreslogo, förutom en förkortning af edstemat, ej annan ändring däruti, än att i stället för inledningsorden »Gud och hans heliga evangelium» sattes »Gud och hans heliga ord». I fråga om rätt att för särskilda fall förändra edstemat eller utbyta det samma mot annan bekräftelseform, innehöllo dessa lagförslag endast en hänvisning till hvad som särskildt fanns stadgad om edgång af den, som ej är af kristen lära. År 1867 blef vittneseden, med bibehållande af inlednings- och avslutningsorden, i öfrigt förenklad till sin nuvarande lydelse i hufvudsaklig öfverensstämmelse med lagkommitténs och äldre lagberedningens förslag, och år 1870 ändrades jurymannaeden i tryckfrihetsmål, bland annat genom borttagandet af en längre religiös inledningsformel. Såsom motionären erinrat, tillkommo nu gällande bestämmelser angående edgång af mosaiska trosbekännare 1849 och beträffande vissa främmande kristna trosbekännare 1873. 1883 års Riksdag anhöll i skrifvelse till Kungl. Maj:t bland annat om utredning och förslag angående förändring af gällande edsformulär i syfte, att slutorden måtte utbytas mot andra och mera lämpliga. Skrifvelsen öfverlämnades till den då arbetande nya lagberedningen, som sistnämnda år afgaf särskildt förslag till ett nytt edsformulär, hvilket, i enlighet med det beredningen vid skrifvelsens öfverlämnande meddelade uppdrag, endast afsåg begynnelse- och slutorden, och hvilket i förändrad form förelades 1885 års riksdag, men ej vann Riksdagens bifall. År 1884 afgaf nya lagberedningen sitt betänkande angående rättegångsväsendets ombildning. I detta föreslog beredningen med afseende å vittneseden den kortfattade formuleringen, att vittne allenast skulle svära »inför Gud den allvetande och allsmäktige att i sin utsaga hålla sig till sanningen». Främmande trosbekännare af sådan lära, som ej tillstodde edgång, skulle få utbyta eden mot en försäkran på heder och tro under samma ansvar, som om ed gått, och om domstolen, med

hänsyn till ett vittnes sinnesart, uppfattning af edens betydelse eller andra personliga förhållanden, funne vådligt eller olämpligt att låta edgång anförtrors vittnet, skulle i stället för ed förestafvas vittnets förklaring, att han under den i lag för dylikt fall stadgade straffpåföljd förpliktade sig att i sin utsaga hålla sig till sanningen. Domareeden hade högst väsentligt förkortats, och flera af de i rättegångsbalken särskildt stadgade ederna hade uteslutits ur förslaget. Sedan nya lagberedningens förslag framlades, har frågan om edens användning och form vid upprepade tillfällen varit föremål för Riksdagens pröfning, senast, såsom motionären erinrat, 1902 och 1903 i sammanhang med då föreliggande förslag till ny lagstiftning om bevisning.

Innan utskottet öfvergår till ett närmare angifvande af de önskemål beträffande edgång, som enligt utskottets mening för vårt lands vidkommande kunna framställas, vill utskottet något beröra den utländska lagstiftningen i ämnet.

I *Norge* infördes nya bestämmelser om edgång genom lag den 10 maj 1893. Vid afläggande af ed inför rätta tilltalar domaren den edspliktige med orden: »Sværger De at...», hvarpå denne stående och med högra handen uppsträckt svarar: »Det sværger jeg, saa sandt hjælpe mig Gud den Almægtige og Alvidende». Vid edsafläggandet skola samtliga närvarande resa sig. Personer, tillhörande trossamfund, som ej tillstädjer ed, eller som på grund af sin religiösa öfvertygelse eller därför, att de icke tro på en allsmäktig och allvetande Gud, vägra att aflägga ed, få — dock med afseende å de två sistnämnda grupperna först efter domarens pröfning, huruvida denna vägran grundar sig på en verklig öfvertygelse — i stället för ed och under samma straffrättsliga ansvar, som om ed aflagts, afgifva en högtidlig försäkran på: »aere og samvittighed». Sedermera har äfven möjlighet beredts att för särskilda fall använda annan religiös edsformel. Enligt gällande *dansk* rätt inledas rättegångsederna, där ej annorlunda stadgats i fråga om vissa främmande trosbekännare, med orden: »lover og sværger», samt afslutas med bekräftelsen: »Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige ord». Särskilda edsformer finnas för judar och herrnhutare. Enligt *tyska* civil- och straffprocessordningarna skall ed afläggas med högra handen uppräckt samt börjas med orden: »Jag svär vid Gud den allsmäktige och allvetande», och afslutas med orden: »Så sant mig Gud hjælpe». Skall eden afläggas af flera på en gång såsom t. ex. af jurymän, uppläser domaren inledningsorden och själfva edsförklaringen, hvarefter en hvar af de svärande upprepar: »Jag svär det, så sant mig Gud

hjälpe». Konfessionella tillägg till edstemat, som ej ändra den lagstadgade formuleringen, anses tillåtna, och där lagen för medlem af visst trosamfund medgifver rätt att utbyta eden mot annan form för bekräftande, gäller dylikt bekräftande lika med edgång. Sådan rätt finnes emellertid ej omförmäld i rikslagstiftningen, men däremot i vissa partikulära lagar. I hufvudsak enahanda bestämmelser med afseende på edens form gälla i *Österrike*. Kristna aflägga emellertid där i vanliga fall eden framför ett krucifix med två brinnande ljus. För judar och muhammedaner gälla särskilda edsformer, och sekterister, som ogilla edgång, få i stället afgifva en högtidlig försäkran. Religionslösa äro hvarken i Tyskland eller *Österrike* befriade från edstväng. I *England* och *Amerikas förenta stater* har eden en utprägladt religiös karaktär. Enligt engelsk rätt är den vanliga formen för afläggande af ed, att den edspliktige, sedan han lagt högra handen på nya testamentet, tilltalas med orden: »Den utsaga, ni har att afgifva öfver ifrågavarande sak, skall innehålla sanningen, den fulla sanningen och intet annat än sanningen. Så hjälpe eder Gud.» Härefter kysser han boken. Enligt nordamerikansk rätt afläggas eden under åberopande af Guds namn samt i öfrigt på det sätt, som den svärjande enligt sin religiösa öfvertygelse anser bindande. Såväl i *England* som *Amerika* äger hvar och en, som gör invändning mot edgång, vare sig af religiösa betänkligheter eller därför, att han icke hyser någon religiös öfvertygelse, att i stället och under enahanda kriminella ansvar afgifva en högtidlig försäkran. I *Frankrike* bekräfta vittnen sin utsaga med orden: »Jag svär det». Dessa ord, som utgöra den häfdvunna formen för den religiösa eden, anses också innefatta ett religiöst moment. Icke katoliker tillåtas att aflägga ed enligt sin religions föreskrifter, och anabaptister och kväkare samt, efter domstolens medgifvande, äfven andra få använda formen: »Jag försäkrar», eller »Jag lofvar». I *Italien* har den strängt religiösa edsformen upphäfts. Den afgifves liksom i *Frankrike* med orden: »Jag svär», hvilken form i *Italien* anses innebära frihet för den, som går eden, att däri inlägga eller icke inlägga en religiös mening, hvarför särskilda bestämmelser för sekterister, som ogilla edgång, icke ansetts erforderliga. I *Schweiz*, där för öfrigt sedan reformationstiden den processuella eden uti en del kantonen i större eller mindre omfattning kommit ur bruk, äger hvar och en att undandraga sig afläggandet af en religiös edgång och får i stället afgifva ett enkelt löfte, som i straffrättsligt hänseende medför samma ansvar som ed. Formen »jag svär» anses icke vara af religiös karaktär.

Edgången såsom ett i vårt land urgammalt rättsligt institut har helt visst synnerligen djupa rötter i vårt folks medvetande, och det i eden ingående religiösa momentet innefattar otvifvelaktigt för mången i vårt land en den kraftigaste maning till sanningsenlighet i lämnade uppgifter. Eu sådan maning är med vår nuvarande rättegångsordning desto angelägnare, som den svenska domaren vid bevispröfningen är i vidsträckt mån bunden af legala regler, och för att framtinga sanningen saknas de medel, som förefinnas i den moderna processordningen med dess koncentrerade muntliga förfarande, där parternas intressen i allmänhet tillvaratagas af rättsbildade advokater. Det synes utskottet särskildt under sådana förhållanden icke riktigt att uppgifva den garanti för sanningsenligheten af lämnade uppgifter, som edgången enligt utskottets mening verkligen innebär beträffande den stora massan af folket i vårt land. Endast i de särskilda fall, där en sådan garanti uppenbarligen icke med edgången ernås, bortfaller den hufvudsakliga grunden för edgångens användande. Blott i dessa fall blir det enligt utskottets mening ur olika synpunkter lämpligare, att, såsom i allmänhet skett i den moderna utländska processlagstiftningen, edgången på något sätt utbytes, naturligtvis utan uppgifvande i någon mån af sanningsplikten och straffet för dess öfverträdande. Enligt gällande rätt, 17 kap. 7 § rättegångsbalken, är den jäfvig att vittna, som är okristen eller af sådan lära, att han om vittneseden en falsk och skadlig mening hafver. Att sålunda totalt frånvaro af den garanti, man med edgången velat vinna, skall kunna medföra befrielse från vittnesplikten, därest icke parterna eftergifva eden, torde kunna föranleda och har äfven föranledt till betänkliga missförhållanden. Beträffande dem, som på grund af religiösa betänkligheter vägra att gå ed, synes det utskottet, som om edsformuläret bör utbytas mot något tema, däruti edgång ej ingår, eller ock, i den mån det kan låta sig göra, jämkas efter deras berättigade kraf i det förevarande hänseendet. I fråga om dem, som, därför att det i eden ingående religiösa momentet fullständigt saknar betydelse, motsätta sig att aflägga ed, synes edgång äfven för edens egen skull och för uppehållande af dess helgd visserligen icke böra behöfva förekomma, men dock böra ersättas med eu annan form för bekräftande. Såsom i utländska lagar skett, synes nödvändigt, att, då någon, hvilken icke tillhör ett trossamfund, som förbjuder ed, vägrar att aflägga sådan, tillvaron af omständigheter, som verkligen böra berättiga till befrielse från edgång, göres till föremål för pröfning af domstolen.

Vid en revision af gällande bestämmelser om edgång synes emellertid

äfvén böra undersökas, om ej ändringar böra ske beträffande det gällande formuläret för edens afläggande. Särskildt i fråga om den oftast förekommande vittneseden har behovet af en ändring i edsformuläret framträdt, något som framgår redan af de ofvanberörda tidigare afgifna förslagen i detta hänseende. Mot det nuvarande formuläret för denna ed lärer bland annat kunna anmärkas, att detsamma ej står i full öfverensstämmelse med nutida språkbruk. Erfarenheten gifver vid handen, att denna ed lättare, än som borde få ske, blir föremål för missuppfattning, som i sin ordning kan föranleda störande afbrott i edens framsägande och måste förrycka det allvarliga intryck, som med edgången åsyftas. En äfvén önskvärd förkortning af temat för vittnesed skulle möjligen kunna bidra att afhjälpa ett öfverklagadt förhållande beträffande sättet för edens afläggande, nämligen att i praxis, då flera vittnen skola höras i samma mål, för vinnande af tid alla på eu gång edfästas, därvid det för domstolen blir omöjligt kontrollera, att eden af alla riktigt eftersäges. Bland annat för att eden lämpligare skulle kunna förestafvas för hvarje vittne särskildt, föreslogs den kortare affattning af vittneseden, som, enligt hvad ofvan nämnts, nya lagberedningens betänkande innehåller. Ur nu antydda och andra synpunkter synes utskottet en förändring af det nuvarande edsformuläret önskelig, som åt detsamma gifver större enkelhet och anpasslighet utan att därmed i minsta mån eftergifves något af det högtidliga allvar, som enligt utskottets uppfattning bör med eden vara förbundet.

På grund af hvad sålunda anförts, får utskottet hemställa,

att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under öfvervägande, dels i hvilka fall edgång må kunna utbytas mot en i annan högtidlig och bindande form afgifven försäkran, dels ock huru formen för edgång bör förändras, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag, som därpå kunna föranledas.

Stockholm den 22 mars 1909.

På lagutskottets vägnar:

ERNST TRYGGER.

Reservation.

Herrar *Zetterstrand, Widén, Lindhagen, Pettersson* från Södertälje, *Ersson, Jansson* och *Forsberg* hafva anfört följande:

»I nära anslutning till hvad 1903 års lagutskott i ärendet anfört och yrkat, hafva vi ansett, att utskottets motivering, i hvad densamma afser edgångens användande, bort innehålla följande:

Det ligger oförnekligen något för rättskänslan mycket sårande däri, att till följd af den fordran på ed lagen i vissa fall uppställer, personer, hvilka af samvetsbetänkligheter vägra att gå eden, blifva föremål för rättsliga åtgärder i syfte att framtvunga en edlig förklaring, och å andra sidan står det ej väl tillsammans med en högre uppfattning om edens vikt och innebörd att låta ed afläggas af personer, hvilka äro främmande för det religiösa moment, som ingår i eden.

Vi våga ock antaga, att edens betydelse för den allmänna rätts-säkerheten icke bör skattas så högt, att möjligheten af en förändring i den riktning motionären angifvit af sådan anledning skulle vara utesluten. Tvärtom torde man kunna hysa den förhoppning, att i det vida öfvervägande antalet fall sanningsplikten skulle göra sig lika klart och kraftigt gällande, om eden ersattes med en förklaring, som afgåfves i annan högtidlig och bindande form. Med hänsyn till samvetsömna och rättänkande personer lärer en sådan förändring icke böra ingifva några farhågor. För dem åter, hvilka icke tillräckligt ledas af dylika bevekelsegrunder, torde den starkaste driffjädern att tala sanning vara att finna i fruktan för de straffpåföljder, hvilka nu äro förenade med mened och, om eden försvunne, skulle vara förbundna med brott mot den förklaring, som trädde i edens ställe. Liksom det nu är föreskrifvet, att den, som aflagt eller skall aflägga ed, skall erinras om dess vikt och betydelse, borde det åligga domaren att, då dylik förklaring afgifvits eller skulle afgifvas, ej mindre framhålla förklaringens betydelse än äfven erinra om det straff, som vore stadgadt för afvikelse från sanningsplikten.

Principiellt riktigast synes det därför vara, om eden kunde helt och hållet afskaffas samt ersättas med en förklaring af ofvan angifven art.

Skulle det emellertid anses möta alltför stora betänkligheter, att redan nu vidtaga en så genomgripande förändring, så kunde de väsentligaste olägenheterna af nuvarande bestämmelser undanröjas därigenom, att de personer, hvilkas religiösa uppfattning i ett eller annat hänseende är oförenlig med eds afläggande, finge rätt att undandraga sig eden. Om

dylika bestämmelser komma till stånd, borde de gifvetvis förbindas med föreskrifter, genom hvilka missbruk af befogenheten att undandraga sig ed blefve, i den mån möjligt vore, förebyggdt. En närmare utredning och belysning af detta viktiga ämne är i hvarje fall synnerligen påkallad.'

Med afseende å motiveringen för en förändring af formen för edgång förena vi oss i utskottets yttrande.

I anledning häraf få vi hemställa,

att Riksdagen, med anledning af förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville taga under öfvervägande, huruvida edgång må kunna utbytas mot en i annan högtidlig och bindande form afgifven försäkran, eller, om så ej anses kunna i alla fall ske, i hvad mån edgång bör inskränkas och i öfrigt formen för edgång förändras, samt därefter för Riksdagen framlägga de förslag, som därpå kunna föränledas.

Herrar *Fahlén*, *Åkerlund* och grefve *Hamilton* hafva begärt få här antecknadt, att de icke deltagit i behandlingen af detta ärende inom utskottet.
